

ΑΡΧΕΙΟΝ ΦΙΛΟΣΟΦΙΑΣ

ΚΑΙ

ΘΕΩΡΙΑΣ ΤΩΝ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ

ΤΡΙΜΗΝΙΑΙΟΝ ΦΙΛΟΣΟΦΙΚΟΝ ΠΕΡΙΟΔΙΚΟΝ

«Τὸ γὰρ αὐτὸ νοεῖν ἐστὶν τε καὶ εἶναι»
ΠΑΡΜΕΝΙΑΔΗΣ

ΤΑΚΤΙΚΟΙ ΣΥΝΕΡΓΑΤΑΙ

Heinrich Rickert τακτ. καθ. τοῦ Πανεπιστημίου τῆς Heidelberg.
Karl Jaspers τακτ. καθ. τοῦ Πανεπιστημίου τῆς Basel. — Ernst Hoff-
man τακτ. καθ. τοῦ Πανεπιστημίου Heidelberg. — Erich Frank,
τακτ. καθ. τοῦ Πανεπιστημίου τῆς Marburg. — Guido Calogero τακτ.
καθ. τοῦ Πανεπιστημίου τῆς Φλωρεντίας. — Ραφ. Δήμιος καθ. τοῦ
Πανεπιστημίου Harvard τῶν Ἡν. Πολ. τῆς Ἀρ. — Κ. Τριανταφυλλό-
πουλος τακτ. καθ. τοῦ Πανεπιστημίου τῶν Ἀθηνῶν. — August Fausst
ἀρχηγ. τοῦ Πανεπιστημίου τῆς Heidelberg. — Μιχ. Τσαμίδης ἀρχηγ.
ἐπιμορφείας. — Χ. Τζουρτζόπουλος τακτ. καθ. τοῦ Πανεπιστημίου
Θεσσαλονίκης. — Franz Hehn ἀρχηγ. τοῦ Πανεπιστημίου Heidelberg
— Παν. Κανελλόπουλος καθ. Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν. — Κωνσταν-
τῖνος Τσάτσος ἐκτ. καθ. Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν. — Ἰωάν. Θεοδοσο-
πόπουλος τακτ. καθ. Πανεπιστημίου Θεσπιάκης. — Θερ. Τσάτσος
ἀρχηγ. Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν.

ΤΥΠΟΙΣ

Κ. Σ. ΠΑΠΑΔΟΓΙΑΝΝΗ
ΨΑΡΡΩΝ 41, ΑΘΗΝΑΙ

1934

X. Θεοδωρίδη. «Εισαγωγή στη φιλοσοφία», εκδοτικός οίκος Δημητριάκου, Α. Ε., Ἀθήνα 1933.

Εισαγωγή στη φιλοσοφία ἔγραψαν ἄλλοῦ πολὺ λίγοι ἄνθρωποι καὶ κεῖνοι πολὺ ἀργὰ στὴ ζωὴ τους. Γιατὶ πρῶτα πρέπει νὰ χεὶ δουλέψει κανεὶς ξεχωριστὰ τὰ εἰδικὰ φιλοσοφικὰ προβλήματα καὶ ὕστερα νὰ προσπαθήσει νὰ τὰ συνθέσει σ' ἓνα ἔργο.

Ὁ δικός μας συγγραφεὺς ὡς τὴν ὥρα ποὺ παρουσίασε τὴν «Εἰσαγωγή στη φιλοσοφία» δὲν εἶχε ἀναλύσει κανένα εἰδικὸ φιλοσοφικὸ πρόβλημα, γιατί δὲν ξέρομε νὰ ὑπάρχει κανένα φιλοσοφικὸ τοῦ ἔργου, ἐκτὸς ἀπὸ μιὰ πληροφοριακὴ εἰσήγησι γιὰ τὴν σημερινὴ κατάστασι τῆς ψυχολογίας.

Μονάχα τὸ γεγονός ὅτι παρουσιάζεται μονομᾶς μὲ τὴν «Εἰσαγωγή στη φιλοσοφία» ἢ ἴτανε ἀρκετὸ γιὰ νὰ κάμει τὸν ἀναγνώστη ἐπιφυλακτικὸ. Ἀλλὰ ποιὸν ἀναγνώστη; Ὑπάρχει φιλοσοφικὸς ἀναγνώστης στὴν Ἑλλάδα, ἀφοῦ εἶναι εὐκόλο νὰ ἀμφισβητήσῃ κανεὶς πὼς ὑπάρχει φιλοσοφικὸς συγγραφεὺς; Ἐὐρωτῆμα αὐτὸ τὸ θέτω, γιατί βρέθηκαν ἄνθρωποι ποὺ, ἐνῶ λένε πὼς ἀσχολοῦνται στὰ σοβαρὰ μὲ τὴν φιλοσοφία, δὲν κατάλαβαν πὼς πολλὰ μέρη τῆς «Εἰσαγωγῆς στη φιλοσοφία» δὲν ἔχουν γνήσια πατρότητα.¹⁾

Τὸν ἀναγνώστη τὸν δημιουργεῖ ὁ συγγραφεὺς· σὲ μᾶς ὅμως ὁ ἀναγνώστης δημιουργεῖ τὸν συγγραφέα, δηλαδὴ ὁ συγγραφεὺς γίνεται ὅπως τὸν παραγγέλλει ὁ ἀναγνώστης. Ἐπῆρχε ἔλλειψις μεγάλη ἀπὸ

1) Ἔτσι δημοσιεύθηκε στὸ περιοδικὸ τῶν λειτουργῶν τῆς μέσης παιδείας μιὰ κριτικὴ ἐνὸς Γεωργιούλη, γυμνασιάρχου, ποὺ σπούδασε φιλοσοφία τρεῖς χρόνια στὴ Γερμανία μὲ ἔξοδα τοῦ κράτους, ὅπου ἡ «Εἰσαγωγή στη φιλοσοφία» τοῦ κ. Θεοδωρίδη χαρακτηρίζεται ὡς ἐξαιρετικὸ γεγονός στὰ ἑλληνικὰ γράμματα. Ἀλλὰ ὁ ἴδιος ὁ γυμνασιάρχης ἔχει γράψει περὶ τοῦ Hegel καὶ τοῦ Schelling ὅτι «εἶναι μεγάλοι ἀπατεῶνες τῆς φιλοσοφίας». Ἀσφαλῶς δὲ τὰ λόγια αὐτὰ εἴτανε οἱ μοναδικοὶ τίτλοι τοῦ κ. γυμνασιάρχου γιὰ νὰ τὸν στείλει ἡ πολιτεία μας νὰ σπουδάσει φιλοσοφία. Ἐπίσης ἓνας νέος ποὺ ἀσχολεῖται μὲ τὴν φιλοσοφία, ὁ κ. Οἰκονομίδης, δημοσίευσε ἐπαινετικὴ κριτικὴ γιὰ τὸ βιβλίο τοῦ κ. Θεοδωρίδη στὴν «Ἰδέα», σὲ ἓνα περιοδικὸ ποὺ βγήκε μὲ τὴν ἀξίωσι νὰ πολεμήσῃ τὸ ψέμμα τῆς πνευματικῆς μας ζωῆς, τὸν ὕλισμὸ στὰ γράμματα καὶ στὴν κοινωνικὴ ζωὴ. Ἀλλὰ ὁ νέος αὐτὸς πρέπει νὰ κριθεῖ μὲ κάποια ἐπιείκεια, ὄχι μόνο γιατί ἀγνοεῖ ἴσως τὴν γερμανικὴν φιλοσοφικὴν φιλολογοίαν, ὅπου κυρίως ἀνθολόγησε τὰ γραφόμενά του ὁ κ. Θεοδωρίδης, ἀλλὰ καὶ διότι, ἀπ' ὅσα ὡς τώρα μαθητικὰ δοκίμια δημοσίευσε, φαίνεται πὼς δὲν ἀπόκτησε ἀκόμα τις προϋποθέσεις ποὺ χρειάζονται γιὰ νὰ σκέπτεται μὲ αὐτοτέλεια. Τὴν εὐθύνη βέβαια γιὰ τὴν δημοσίευσιν αὐτῆς τῆς κριτικῆς τὴν ἔχει ἡ ἴδια ἢ διεύθυνσις τῆς «Ἰδέας». Γι' αὐτὸ θέλομε νὰ πιστεύομε, πὼς τώρα ποὺ ξεσκεπάζεται ἡ ἀλήθεια σχετικὰ μὲ τὸ βιβλίο τοῦ κ. Θεοδωρίδη, θὰ ἐπανορθώσῃ ἡ ἴδια αὐτὸ τὸ ὄλίσθημα.

ένα βιβλίο που να εισάγει τον περίεργο αναγνώστη στη φιλοσοφία. Για την έλλειψη πραγματικού φιλοσοφικού πνεύματος στον τόπο μας δεν γίνεται έδω λόγος, αυτό είναι άλλο ζήτημα (βλ. σελ. ...). Έδω γίνεται λόγος μονάχα για την έλλειψη ενός εισαγωγικού βιβλίου που να «κατατοπίζει» τον «περίεργο» αναγνώστη. Την έλλειψη αυτή μπορούσε να καλύψει το βιβλίο αυτό, αν ο συγγραφέας είχε ξεκαθαρίσει στο νου του μερικά βασικά φιλοσοφικά προβλήματα, και δεν ακολουθούσε το σύστημα της πιπιριμής των φιλοσοφικών προβλημάτων κάτω από τον όδοστρωτήρα του «συγχρονισμού», του «μοντερνισμού» ανθρώπου. (1) Ο συγγραφέας φρόντισε να κατατρέψει κυριολεκτικώς τα φιλοσοφικά προβλήματα. Τα «βαρικά» και «κουραστικά» προβλήματα του νου και της φιλοσοφίας, τα πέρασε έξω από το μύλο της απλοϊκότητας και έτσι πέτυχε το σκοπό του: έδειξε «πώς δεν υπάρχει τίποτε δύσκολο στη φιλοσοφία» (σελ. 4)!

Γίνεται στον τόπο μας μια συντροφιά από ανθρώπους που από παρεξήγηση του πνεύματος του δημοτικισμού και από συγγένεια προς την ανατολίτικη όκηρία κατασκευάζοντε κάθε δύσκολο νόημα και το χαρακτηρίζουν ως σκοτεινό. Έτσι γράφει ο δικός μας συγγραφέας «δυσκολονόητο σημαίνει πάντα κάτι σχολαστικό, δοκησίσοφο, άγουρο». Σ' αυτή την αντίληψη έφθασαν έλοι όσοι παρερμήνευσαν το πνεύμα του δημοτικισμού. Αυτοί είναι οι «συγχρονισμένοι» φιλισταίοι: βαριούνται ή μάλλον δεν έχουνε τη δύναμη να κοιτάξουν τα πράγματα στη σκληρότητά των και γι' αυτό τους αλλάζουνε το πρόσωπο: αποφεύγουνε τον πόνο και κατηγορούνε φιλοσόφους σαν τον Kant, τον Έγκελο και τον Schelling ως δοκησίσοφους, σκοτεινούς, «άπατεώνες της φιλοσοφίας».

Αραδειάζω έδω μερικά δείγματα τέτοιας «μοντερνισμένης» φιλοσοφίας. Είναι παρμένα έτσι ήσπε ή απόσπασή των από το κείμενο να μην αλλάζει το νόημα της άλληλουχίας. Παρακαλώ δε τον αναγνώστη να ανοίξει και ο ίδιος το κείμενο για να πεισθεί.

Ίσως ενδιαφέρεσθε πρώτα-πρώτα να μάθετε τί είναι φιλοσοφία: Το ζήτημα είναι απλούστατο: μονάχα οι φιλόσοφοι το κάνουν δύσκολο. «Φιλοσοφία είναι μια φυσιολογική ανάγκη» (σελ. 3), και «κάθε φιλοσοφία αντιλαλεί πόθους και διαθέσεις ώρισμένου κύκλου από ανθρώπους, ήπηρετεί τις τάσεις και τα συμπεριφορικά τους» (σελ. 115).

Ποιό άλλο δύσκολο πρόβλημα θέλετε; Μήπως την σχέση υποκειμένου και αντικειμένου, που τόσο κόπο έχει γι' αυτή δαπανήσει ο στοχασμός; Είναι κρίμα που γράφηκαν τόσα έργα. «(1) Γιάννης που φοβάται το θηριό είναι υποκείμενο και το θηριό αντικείμενο» όπως και το θηριό που φοβάται το Γιάννη είναι υποκείμενο για τον έαυτό του κι' ο Γιάννης αντικείμενο» (σελ. 185—86). Μήπως θέλετε να μάθετε τί είναι οι κατηγορίες της Κριτικής του καθαρού λόγου του Kant; ποιό είναι το νόημά των; Γιατί σπάτε το κεφάλι σας διαβάζοντας Kant; Οι κατηγορίες «είναι είδος άδεια δοχεία που μέσα

τους χύνονται οι έντυπώσεις και πέρνουν την όρισμένη τους μορφή» (σελ. 177).

Ξέρετε τι ήταν ο ίδιος ο Kant; «Ο καλός γέρος του Königsberg» (σελ. 183) «δικηγόρος της υπερασπίσεως» του θεού (σελ. 391). Ένδιαφέρεσθε να μάθετε τι ήταν ο πολύς Leibniz; «Ο κομψός δικηγόρος του θεού στη γη» (σελ. 391). Έτσι μπορείτε και τη φιλοσοφία να νοιώσετε και γ' αποκτήσετε και επιχειρήματα για να χτυπήσετε την άστική τάξη, που είχε για φιλοσόφους τέτοιους δικηγόρους του θεού.

Απορείτε όμως ακόμα και δεν ξέρετε τι είναι ζωή; «Τη ζωή τη νιώθουμε από μέσα και τη νιώθουμε σαν κάτι ζεστό και άπαλό» (σελ. 317).

Μήπως θέλετε να σας όρισει ο συγγραφέας τι είναι νοός; Νοός είναι ένας: οπάλληλος της ζωής που κάνει κατάλογο των πραγμάτων και τα τοποθετεί στη σειρά «Έτσι εάζει το κάθε πράγμα στη θέση του, σ' ένα όρισμένο διαμέρισμα του μυαλού του (!), για να το βρίσκει εύκολα άμα λάβει ανάγκη» (σελ. 16).

Ξέρετε τι ήταν οι συγγραφείς του 19ου αιώνα και γιατί ασχολούνταν με τη φιλοσοφία και τη τέχνη; Η απάντηση έδω βγαίνει έτοιμη από τη τσέπη του «μοντερνισμένου» συγγραφέως και είναι σύμφωνη με τη πολιτική του ιδεολογία. Οι φιλόσοφοι, και οι καλλιτέχνες είτανε ευκατάστατοι άστοι και καλλιεργούσαν τα «γράμματα ή την τέχνη από κλίση μονάχα, σα διασκέδαση ή σπόρ» (σελ. 44).

Γνωρίζετε πώς γίνονται οι άριθμοι; τι είναι οι άριθμοι; Είναι ιδιότητες που τις ξεκολλάμε από τα πράγματα (σελ. 35). «Η μαθηματική έπιστήμη μελετάει «τόν άριθμό, τις ποσότητες, ιδιότητες δηλαδή που ο νοός εύκολα μπορεί να τις ξεκολλήσει από τα πράγματα» (σελ. 20). Αξίζει όμως να έρωτηθεί ένας μαθηματικός για να μάς ειπεί πώς ξεκολλάει τους άριθμούς από τα πράγματα.

Μήπως ένδιαφέρεσθε να άκούστε τι είναι ή δυνατώτερη φιλοσοφική κίνηση στην Γερμανία ύστερα από τη κλασική έποχή της φιλοσοφίας, ο νεοκαντιανισμός; Αφού, αναγκασμένος από τα πράγματα, όμολογήσει τη συμβολή του στη γνωσιοθεωρία, σπεύδει να του ρίξει και ένα πάρθιο βέλος, που άναιρεί κάθε έπαινο, λέγοντας πώς περιέχει «πολλή άγωνα και δοκησίσοφη διαλεχτική» (σελ. 102). «Αν θέλετε να άκούστε κάτι και για έναν θεμελιωτή του νεοκαντιανισμού τον Husserl είναι ένας άνθρωπος που κάνει «μεγάλο ντόρο για τη διαφορά» ψυχολογίας και γνωσιοθεωρίας «στην πρώτη γραμμή αυτός και τα παιδιά του» (σελ. 105). Τα παιδιά του είναι οι μαθηταί του.

Ξέρετε πώς πρέπει να λέμε στο μέλλον την έποπτεία, την θεά των ιδεών; άπλούστατα «σεργιάνι». Ο συγγραφέας γράφει ή διάνοια «έχει την ικανότητα να σεργιανίζει (θεάται) τις ανώτερες αλήθειες» (σελ. 261).

Θέλετε ακόμα να μάθετε πώς βρήκαν οι άλλες έπιστήμες, εκτός από τη φιλοσοφία, τη μέθοδό τους; «Ίστερα από κάποιο πασπάτεμα» (σ. 5).

Υπάρχουν άπλούστερα πράγματα; και ύπάρχει νέος που να μή

τά καταλαβαίνει όλα αυτά: "Έτσι λύνονται όλες οι δυσκολίες. Έτσι γράφεται ή φιλοσοφία στην Ελλάδα. Έτσι εισάγεται ή δημοτική γλώσσα στην φιλοσοφία. Αλέθονται όλα στο μύλο της απλοϊκότητας και του γυδαϊσμού. Αλλά ο μύλος αυτός δεν λειτουργούσε ή δεν χρησιμοποιούνταν ικανότες κατά το διάστημα της συγγραφής, της «Εισαγωγής στην φιλοσοφία» και γι' αυτό συναντάει κανείς κάπου — κάπου και μέσα στον «έπισυο φιλοσοφικό έργο», που προσφέρει ο συγγραφέας στην ελληνική αναγνώστη, και μερικά γαλλικάκια.

Εάν με συγχωρέσουν οι εύμενεις κριτές του συγγραφέως, που από άγνοια ή και από ευγένεια ίσως κατάπιαν αυτά τα γαλλικάκια, αν εγώ δεν τα καταπιώ και τώρα παρουσιάσω μερικά. "Αν ανοίξετε την Εισαγωγή στην φιλοσοφία» και το βιβλίο του Fritz Heinemann, Neue Wege der Philosophie, 1929, θα παρατηρήσετε τις εξής περίεργες συμπτώσεις.

"Όσα γράφει για τον Max Scheler ο συγγραφέας της «Εισαγωγής στην φιλοσοφία» στις σελ. 281—284 τα έχει μεταφέρει αυτούσια από το βιβλίο του Heinemann, σελ. 348 και έπειτα.

NEUE WEGE DER PHILOSOPHIE

Über Scheler

Σελ. 349—50: Einer der Erneuerer des augustinischen Katholizismus, einer der Führer der jungkatholischen Bewegung von grosser propagandistischer Wirkung. Aber im Grunde seines Wesens war er niemals ganz Katholisch. So reißt er auch dieses Gehäuse, das ihm einen ethischreligiösen Halt bot... erkennt die Kirche als die eigentliche Feindin einer freien Wissenschaft und gibt die persönliche Gottesidee auf.

Über Lucken

Σελ. 351: In diesem Zusammenhang ist es gut sich zu erinnern, dass schon Lucken von der Spannung Leben - Geist

ΕΙΣΑΓΩΓΗ ΣΤΗ ΦΙΛΟΣΟΦΙΑ

Über Scheler.

Σελ. 281—82: "Ένας από τους αναικανιστές του αγγουατινικού καθολικισμού κι' από τους πρωτεργάτες της νεοκαθολικής προπαγάνδας.

Σε μια όμοια στιγμή ο Scheler που στο βιβλίο ήταν λίγο καθολικός, πιάει να ρίξει το σπίτι που τον είχε σπρώξει ένα μεγάλο διίστημα, καταγγέλλει την εκκλησία για το χειρότερο έργο της ελεύθερης επιστήμης, άρνιέται τον προσωπικό θεό. (Και για να κάμει ο συγγραφέας και λίγο εύκολο πνεύμα προσθέτει), και φροντίζει να πειλάει προτού συνέλθουν από τη κατείαληξη οι πρώην όμοϊδείτες και φίλοι του.

Über Lucken.

Σελ. 282: "Ο Lucken στον αγώνα του να δώσει τα πρωτεία στο πνεύμα και πνευματικό περιεχόμενο στην ζωή, χωρίς των αν-

ausgeht, dass sein Wirken einen Kampf, um einen geistigen Lebensinhalt gilt, dass schon er in der Analyse des Lebens zwei Schichten unterscheidet: eine niedere in der das Leben naturverbunden ist und jedes Lebensgefüge in der Wechselwirkung der Elemente aufgeht, eine Schicht, die er fälschlich als die des blossen Mechanismus bezeichnet und eine höhere, wo das Leben Selbständigkeit, Bei-sich-selbst-sein erreicht und fähig ist, ein Reich der Inhalte d. h. der Ideen, aus sich hervorzubringen. Das ist die noologische Stufe, die des geistigen Lebens, oder der Tatwelt, die von der Person getragen wird, die Welt der Wahrheit, der Freiheit, des Idealen.

θρωπο σὲ δυὸ στρώματα, ἓνα κατώτερο, ποὺ εἶναι δεμένο μὲ τὴ φύση καὶ τὴ μηχανικὴ νὰ ποῦμε ἐνέργεια τῶν στοιχείων, κι' ἓνα ἀνώτερο, ὅπου ἡ ζωὴ φτάνει στὴν αὐτοτέλεια, βρίσκει τὸν ἑαυτὸ της κι' εἶναι ἱκανὴ νὰ βγάλει ἀπὸ τὸν ἑαυτὸ της ἓνα βασίλειο ἰδεῶν. Αὐτὸ εἶναι τὸ νοολογικὸ σκαλοπάτι (!) εἴτε ὁ κόσμος τῆς ἐνέργειας, ποὺ ἔχει γιὰ φορέα τὸ πρόσωπο, ὁ κόσμος τῆς ἀλήθειας, τῆς ἐλευθερίας, τῶν ἰδανικῶν.

Καὶ προχωρεῖ ἀκολουθώντας τὴ σειρά τοῦ λόγου τοῦ Heineemann.

Σελ. 352 : Wie sich das Sein der Ratio aufschliesst, so der Wert dem Gefühl.

Σελ. 353 : Wert und Sein sind durchaus koordinierte Begriffe.

Σελ. 282 : Ἡ νόηση μᾶς ξεσκεπάζει τὸ εἶναι, τὸ συναίσθημα τῆς ἀξίας.

Σελ. 282 : Τὸ ὄν κ' ἡ ἀξία εἶναι δυὸ παράλληλες κ' ἰσοτίμες ἐννοιες.

Σημ. Εἶναι τὰ λόγια τοῦ Lotze ποὺ ὁ Heineemann τ' ἀναφέρει μέσα σὲ εἰσαγωγικά.

Περὶ Heidegger

Σελ. 372 ἀπὸ στίχ. 19—26 : Dieses Leben, das in sich geformt und gestaltet ist, das überdies seine Formungs- und Gestaltungsprinzipien in sich enthält und sich dessen bewusst ist.

Σελ. 373 : Der einfältige Mensch,

Περὶ Heidegger.

Σελ. 284 ἀπὸ στίχ. 12—19 : Εἶναι ἡ ζωὴ φορμαρισμένη καὶ σχηματισμένη, ποὺ ἔχει μέσα της τὴν φορμαριστικὴ καὶ σχηματικὴ ἀρχὴ καὶ ποὺ τὸ νιώθει αὐτὸ.

Σελ. 285 : Ὁ ἀπλοϊκὸς ἄνθρωπος,

der um sein Seelenheil zittert, der zwischen Zeit und Ewigkeit gestellt ist.

Σελ. 376: Dieser von Parmenides bis Husserl im Abendlande geltender Lehre war der Intellekt der eigentliche Zugang zur vorhandenen Welt.

Ἐπίσης δσα γράφει γιὰ τὸν Kierkegaard ὁ Heinemann στὴ σελ. 373 τὰ μεταφέρει ὁ κ. Θεοδωρίδης μὲ τὴν ἴδια ἀκριβῶς ἀκολουθία τοῦ λόγου στὴ σελ. 285 τῆς Εἰσαγωγῆς στὴ φιλοσοφία, καὶ χαρακτηρίζοντας τὸν Heidegger μεταφράζει αὐτολεξεί.

Σελ. 387: Zusammenfassend können wir sagen . . . der Mensch ist . . . eine endliche zwischen Geburt und Tod gestellte, angstgefüllte, schuldige Kreatur, die durch den Tod aufgerufen wird zu ihrem eigensten Seinkönnen. Ihr Sein ist ein Sein zum Tode.

Καὶ γιὰ νὰ μὴν ἀφήσει τίποτε ἀπὸ τὸ σχετικὸ μέρος τοῦ Heinemann ποὺ ἀναφέρεται στὸν Heidegger, κλείνει καὶ ὁ κ. Θεοδωρίδης ὅπως καὶ ὁ Heinemann τὸ κεφάλαιο μὲ τοὺς Stefan George καὶ Paul Valéry. Καὶ ἐνῶ ὁ Heinemann ἀποφεύγει νὰ κρίνει τὴ φιλοσοφία τοῦ Heidegger, γιὰτὶ τὰ προβλήματα ποὺ θέτει εἶναι πολὺ κοντὰ στὴ ζωὴ τοῦ σημερινοῦ ἀνθρώπου, ὁ κ. Θεοδωρίδης, ἀφοῦ ἐπῆρε τὰ πράγματα μὲ τὰ ἴδια τὰ λόγια ἀπὸ τὸν Heinemann, κάνει καὶ εὐκόλη κριτικὴ μὲ τὸ συνειθισμένο καλούπι τῶν «πρωτοπόρων». «Μόνον ποὺ τὰ χρόνια περπάτησαν κι' οἱ ἀστικοὶ αὐτοὶ ὑπερανθρωπισμοὶ ἢ παρασιτισμοὶ δὲ συγκινοῦν παρά μόνο ἐκείνους ποὺ ἔχουν πρόθεση νὰ συγκινηθοῦν. Ἐκεῖνο ποὺ βγαίνει ἀπὸ τὴ σεμνὴ αὐτὴ ὀμιλία μὲ τὸν ἑαυτὸ μὲς εἶναι τίς περισσότερες φορές τόσο φτωχικὸ, χιλιόχρονη κοινοτυπία, ξαναζεσταμένη αἰσθηματολογία, ποὺ γιὰ νὰ σεβηρισθεῖ χρειάζεται μακαρισμένη ἀγνοία τῆς ἐποχῆς κ' ἐμπιστοσύνη στὴν ὑπόμνησιν τῶν ἄλλων». (σελ. 288).

Ἐπίσης δσα γράφει ὁ κ. Θεοδωρίδης γιὰ τὸν Franz Brentano τὰ ἔχει πάρει ἀπὸ τὸν Heinemann (σελ. 315—325). Οἱ δύο σελίδες τοῦ δικοῦ μας συγγραφέως εἶναι συρραφὴ φράσεων ποὺ σταχυολογεῖ αὐτοῦσιες ἀπὸ τὸν Heinemann.

ποὺ τρέμει γιὰ τὴ σωτηρία τῆς ψυχῆς του, ριχμένος ἀνάμεσα στὸ χρόνο καὶ στὴν αἰωνιότητα.

Σελ. 284: Ἡ ρασιοναλιστικὴ φιλοσοφία ἀπὸ τὸν Παρμενίδη ὡς τὸ Husserl πίστεψε ποὺ τὸν κόσμον τὸν ξανοίγει ἡ νόηση.

Σελ. 286—287: Σύντομα καὶ σημαντικὰ ὁ ἀνθρώπος τοῦ Heidegger εἶναι ἓνα πλάσμα πρόσκαιρο, ριχμένο στὸ κόσμον, τοποθετημένο ἀνάμεσα στὴ γέννηση καὶ τὸ θάνατο, γεμίτο ἀνησυχία γιὰ τὸν ἑαυτὸ του, ἀμνηστικό, ποὺ ὁ θάνατος θὰ τὸ καλέσει στὴν ὄντολογικὴ δυνατότητα. Ἡ ὑπαρξὴ του εἶναι ὑπαρξὴ γιὰ τὸ θάνατο.

des «zurück zu den lauterer und reinen Quellen» das Anknüpfen an Platon, Aristoteles, Augustin, Thomas... und das Ablehnen der kantischen und nachkantischen Philosophie.

"Επειτα ακολουθεί ο κ. Θεοδωρίδης κατὰ πρόδαξ τὸν Heinemann σχετικά μετὴν τροποποίηση τῆς ψυχολογίας πρὸς ἕκαστεν ὁ Brentano, παραθέτει τὰ ἴδια χωρία τοῦ Brentano πρὸς ἀναγέραι καὶ ὁ Heinemann. (πρὸς. Heinemann σελ. 318-19 καὶ Θεοδωρίδης σελ. 276-277) καὶ ἐξακολουθεῖ μετὰ τὰ ἴδια λόγια.

Σελ. 319-20: Der seelische Akt bezieht sich nicht nur auf einen Gegenstand, sondern es wohnt ihm ein bestimmter Inhalt ein. Wenn ich sage, ein Centaur ist nicht, so ist der Centaur das Objekt des Urteiles antes, das Nichtsein des Centauren der Inhalt. Dieser Inhalt wird hier als Selbständiges behandelt, er wohnt dem Akte ein, aber ist von ihm abtrennbar...

"Επειτα ακολουθεῖ ὁ κ. Θεοδωρίδης πιστὰ τὰ ἔχρη τῶν Heinemann καὶ τελειώνει τὴν παράγραφο περὶ Brentano καὶ προχωρεῖ στὸν Meinong ἔπου καὶ πάλι ἀκολουθεῖ τὸν Heinemann. Ἡ σελίδα 278 τοῦ κ. Θεοδωρίδης περιέχει ὅσα καὶ ἡ σελίδα 320 τοῦ Heinemann καὶ ἐπειδὴ οὔτε ὁ Heinemann γράφει περισσότερα γιὰ τὴ θεωρία τοῦ Meinong περιορίζεται καὶ ὁ κ. Θεοδωρίδης σ' αὐτά.

"Ας ἀφήσωμε ὅμως τὸ βιβλίον τοῦ Heinemann καὶ ἄς ἀνοίξωμε τὸ βιβλίον τοῦ Bergmann, «Einführung in die Philosophie»¹⁾.

ἀνεβούμε πέρα ἀπὸ τοὺς σιμῶδες αὐτοὺς ἂν θέμε νὰ ἐπισημώσωμε στίς ἰδιώτες πηγές, μετὰ μιὰ λέξη ἀνάγκη νὰ ἐργασώμε τὴν καντιανὴ καὶ τὴν μετακαντιανὴ φιλοσοφία.

Σελ. 277: Ἀντικείμενο ὅπως εἶτε ἀναφορὰ εἰ καὶ καὶ δὲ σημαίνει καὶ ἐξωτερικό, καὶ καὶ ποῦ εἶναι πέρα ἀπὸ τὴν ψυχικὴ ποίση παρὰ τὸ περιεχόμενό της. "Ὅταν λέγω δὲν ὑπάρχον φαινόμενα ἢ ἀναφορὰ εἶναι στὸ νοητικὸ περιεχόμενο, στὸ νόημα καὶ ὄχι στὸ ἀντικείμενο φαινόμενα. Ἐὸ περιεχόμενο αὐτὸ βρῖσκειται μέσα στὴ ψυχικὴ ποίση, μὰ χωρίζεται ἀπ' αὐτὴ, ἔχει αὐτοτέλεια.

1) Οἱ παρὰ κάτω ἀνεπιγραφές ἀπὸ τὸ Bergmann ἀποκαλύφθηκαν ἀπὸ τὴν τελειώματα τῆς φιλολογίας στὸ Πανεπιστήμιον τῶν Ἀθηνῶν διὰ τὸν Παναγιώτην.

BERGMANN

EINFÜHRUNG IN DIE
PHILOSOPHIE

I

Seite 19, 2: Damit hat die Philosophie in der Antike die ganze Skala ihrer Bedeutungsmöglichkeiten durchlaufen und ihre drei wichtigsten Typen und Wesenszüge entfalten. . . In gleichem Masse, wie das theoretische Vermögen in Irrtum und Zweifel sich verstrickt wird der Wille zum Organ der Philosophie, indem er ernst und mutig versucht die Lebensaufgaben praktisch zu bewältigen. Schliesslich tritt an Stelle des Zweifels die Verzweiflung am Irdischen. Die Menschheit ist gleichsam müde und alt geworden, und in diesem Erschöpfungszustand greift sie glaubend und ahnend nach dem Jenseits.

Seite 53, c. . . . An Stelle des Begriffs tritt bei ihr das Bild, Gleichnis, Symbol, an Stelle des Erkennens das Glauben, Ahnen, fühlende Erleben. Dazu kommt als ein wichtiges psychologisches Unterscheidungsmerkmal die Bewusstheit des Verhaltens beim Philosophen und die Unbewusstheit, ja Naivität des Religiösen. Ersterer strebt nach Klärung und Licht, letzterer liebt die Dämmerung, das warme Helldunkel. Das religiöse Gefühl flüchtet vor der Schärfe der Konturen.

d. . . [Ergebnis von Ph. u. Reli-

ΘΕΟΔΩΡΙΔΗ

ΕΙΣΑΓΩΓΗ ΣΤΗ ΦΙΛΟΣΟΦΙΑ

Σελ. 47: "Ετσι η αρχαία φιλοσοφία έκαμε τή διαδρομή της και ξετύλιξε τρεις βασικούς τύπους . . .

. . . "Ενώ η θεωρητική διάνοηση μπερδεύεται σέ άμφιβολίες, η βούληση γίνεται όργανο τής φιλοσοφίας, γιατί πιο ώριμος τόρα πιά ό άνθρωπος ζητάει νά έξουσιάσει πραχτικά τò πρόβλημα τής ζωής. Τέλος τή θέση τής άπορίας ή τής άμφιβολίας τήν πέρνει ή άπογοήτευση και ή γερασμένη αρχαιότητα μέσα στην έξάντληση της πιάνεται από τήν πίστη και θέλει νά μάθη τò μυστήριο που κρύβεται πέρα από τόν τάφο.

Σελ. 26 . . . ενώ η θρησκεία με εικόνες, παραβολές, σύμβολα. Στη θέση τής γνώσης έχομε τήν πίστη, τήν προαίσθηση, τή συναισθηματική συγκίνηση. Σ' αυτό πρέπει νά προσθέσομε κι' ένα αξιόλογο ψυχολογικό χαρακτηριστικό, τò φωτεινό, τò συνειδητό, τò κριτικό στη φιλοσοφία, τò θαμπό, τò ύποσυνείδητο, τήν άφέλεια στη θρησκεία. Η πρώτη γυρεύει ξαστεριά και ρώς, η δεύτερη άγαπά τò σούρουπο, τò μισορωτισμένο, άποφεύγει τις ζωηρές γραμμές, τὰ καλοτραβηγμένα περιθώρια. .

. . . Η φιλοσοφία πλουτίζει τή διά-

gion]. Philosophie endet mit theoretischer Bereicherung, . . . Der Endzustand des religiösen Erlebnisprozesses dagegen ist praktische Befriedigung, Beruhigung des Gemüts, Konsolation, Feier, Andacht, Beglückung, Seligkeit . . .

Philosophie und Kunst.

1. Die künstlerische Elemente in der Philosophie.

Seite 60, 1. Aber nach unserer Deutung gibt es ja auch eine Philosophie als Weltlehre, in der, wie wir sagten, gewisse schöpferische Elemente unseres Denkens zur Betätigung streben und in der die streng wissenschaftliche Methode der nüchternen Tatsachenfeststellung nur die Basis liefert, von der aus der allumschauende Geist ein Weltbild aufbaut, das unsern Erkenntnisdrang, so gut es geht, befriedigt.

Seite 62, 2 . . . Schopenhauer, der seinen Pessimismus in Metaphern von sich haucht und dadurch suggestive Wirkungen erzielt Nietzsche endlich donnert förmlich auf unserem Trommelfell mit Bildern und Gleichnissen, sodass wir die Gedankenarmut seiner Metaphysik darüber vergessen.

Seite 63, 2. Kein Zweifel: die Kunst spielt eine bedeutsame Rolle in der Philosophie. Ph. im vollen Sinne des Wortes, ist undenkbar ohne Kunst, und die grössten Philosophen

νοια, ἐνώ η ἰθρησκεία ἔχει γιὰ τελικὸ σκοπὸ τὴ γαλήνη τοῦ θυμικοῦ, τὴν παρηγοριά, τὸ γιορτασμό, τὴν εὐλάβεια καὶ τὴ μακαριότητα.

Φιλοσοφία καὶ Τέχνη.

Σελ. 28, 2 . . . Τὸ ἄλλο ὅμως κομμάτι, τὸ κεντρικότερο, αὐτὸ ποὺ τὸ χαρακτηρίσαμε σὺν ἑρμηνεία τοῦ κόσμου καὶ τῆς ζωῆς, συνοφύει ἢ μπαίνει στὸ ἔδαφος τῆς θρησκείας καὶ τῆς τέχνης. Ἐδῶ ἡ ἔμπειρία καὶ τὸ λογικὸ μῆς δίνον τὴ βάση μονάχα, τὰ ἄλλα τὰ συμπληρώνουν αἱ δημιουργικὲς ἐνέργειες τῆς διάνοιας καὶ πάντα ἀπ' αὐτὰ τὸ ἑποπτικὸ πνεῦμα χτίζει ἕνα κοσμικὸ οἰκοδόμημα, ποὺ ἱκανοποιεῖ ὅπως, ὅπως τὴ γενικότερη μας ὁρμὴ γιὰ γνώση.

Σελ. 29 . . . τὴν ἑξαιρετικὴ ὑποβλητικὴτητα ποὺ ἔχουν οἱ πεσσιμιστικὲς παραβολὲς τοῦ Schopenhauer, καὶ τὰ σφυροκοπήματα τοῦ Nietzsche μὲ εἰκόνας καὶ παρουσιώσεις ποὺ σκεπάζουν πολλὰ φρονεῖς τὴ φτώχεια σὲ βαθύτερα διανοήματα.

Σελ. 29—30. Τὸ συμπέρασμα εἶναι πὼς ἡ τέχνη παίζει σημαντικὸ ρόλο στὴ φιλοσοφία. Φιλοσοφία στὴ σωστὴ ἔννοια . . . εἶναι σφιχτοδεμένη μὲ τὴν τέχνη καὶ οἱ μεγαλύτεροι φιλόσοφοι εἶναι μεγά-

waren zugleich die grössten künstlerischen Offenbarungen des Menschengeistes.

2. Die philosophischen Elemente in der Kunst.

Seite 63, 2. Es fragt sich nun ob sich der Satz: der grosse Philosoph ist zugleich ein grosser Künstler, auch umkehren lässt Was von der Kunst in einen so hohen Vergleich gebracht werden kann, ist allein das was man die grosse Kunst nennen kann, etwa die Attische Tragödie, die Klassische Italienische Malerei, die griechische Plastik, die Goethesche Dichtung und Beethoven'sche Musik, kurz alle Kunst, in der «ein menschlich bedeutungsvoller Inhalt» (Volkert) zum Ausdruck kommt. Und diese Kunst enthält zweifellos ausgesprochen philosophische Elemente so dass man den Satz wagen darf: Grosse Kunst ist Philosophie.

Seite 64. a) Diese, die idealistische Kunst, zeigt uns die Welt und das Leben der Menschen in einer erhobenen, entstaubten und geläuterten Form, so wie es in unserer sittlichen Sehnsucht brennt.

Seite 65. Wir sehen gleichsam die beste aller möglichen Welten . . . Fast überwiegt jedoch bei dieser Kunstform noch ein anderes Element das philosophische, nämlich das religiöse.

λοι καλλιτέχνες.

Σελίς 30. (Ἡ φιλοσοφία) εἶναι σφιχτοδεμένη μετὰ τὴν τέχνην καὶ οἱ μεγαλύτεροι φιλόσοφοι εἶναι μεγάλοι καλλιτέχνες. Ἀντίθετα πόση βαθειὰ σκέψις, πόση φιλοσοφία νὰ ποῦμε δὲν ἔχει ἡ τέχνη, μάλιστα ἡ μεγάλη τέχνη, ὅπως ἡ Ἀττικὴ τραγωδία, ἡ ἑλληνικὴ πλαστικὴ, ἡ ἰταλικὴ ζωγραφικὴ, ἡ μουσικὴ τοῦ Μπετόβεν, ὁ νεότερος λυρισμός; Κάτι βαθὺ ἀνθρώπινο ἐρμηνεύει ἡ μεγάλη τέχνη καὶ σ' αὐτὴ τὴν ἔννοια δὲν μπορεῖ νὰ τῆς λείψουν τὰ φιλοσοφικὰ στοιχεῖα.

Τὴν παραπάνω φράση μποροῦμε νὰ τὴν ἀναποδογυρίσουμε χωρὶς ἔνδοιασμό. Εἶχαμε πεῖ: ὁ μέγας φιλόσοφος εἶναι καλλιτέχνης. Μποροῦμε ὅμοια νὰ ποῦμε: ὁ μέγας καλλιτέχνης εἶναι φιλόσοφος.

Σελ. 30. Ἡ ἰδεαλιστικὴ τέχνη πρῶτα προσπαθεῖ νὰ μᾶς ἀποκαλύψει ἢ νὰ δημιουργήσῃ τὸν ὑπεραισθητὸ κόσμον καὶ γι' αὐτὸ στέκεται σὲ ἄμεση συνάφεια μετὰ τὴν θρησκευτικὴν παραστάσει. Εἰκονίζει τὸν κόσμον καὶ τὴν ζωὴν ψηλότερα, ξεκαθαρισμένα, πιὸ φωτεινά, ὅπως τὸ ἀπαιτεῖ ἡ ἠθικὴ μας νοσταλγία.

Seite 65, b) Hier, in der sog. naturalistischen Kunst ist das Verhältnis anscheinend gerade umgekehrt. Das Philosophische überwiegt das Religiöse. Die Welt in der wir leben wird uns möglichst treu und ungeschminkt vorgeführt, mit allen, auch den grauenhaften, ja wo möglich ekelhaften Einzelheiten.

65, e. Auch eine verzerrte, verborgene, entstellte Welt kann die Kunst schildern. Im modernen Expressionismus, Futurismus, Kubismus wird uns eine deformierte . . . also eine unwirkliche Welt vorgeführt.

Seite 68, 3. [Der Unterschied von Kunst und Philosophie]. Die Kunst ist vielleicht das Heiligste was der Mensch besitzt. . . Kunst wird eben durch die Totalität unseres Wesens geleistet, die das Tier auch hat, Philosophie dagegen durch einen Ausschnitt unseres Wesens, den bewussten Geist, der dem Tier noch mangelt. Daher konnte Schiller bekennen, der Dichter sei der einzig wahre Mensch . . .

. . . Kunst dagegen vom Vollmenschen, in dem alle grossen seelischen Grundfunktionen: Erkennen, Fühlen und Wollen, in eins verbunden sind.

Seite 69, 2 . . . Der Kunst dagegen fehlt jener gewisse Ernst-

Σελ. 30. Ἡ ρεαλιστικὴ ἢ νατουραλιστικὴ τέχνη ζητεῖ νὰ εἰκονίσει τὴν πραγματικότητα ὅπως εἶναι, ὅσο μπορεῖ πρὸ πιστῆ, μ' ὅλες τὶς ἀτέλειες, μ' ὅλες τὶς ἀνατριχιαστικὰς καὶ τὶς σιχαμερὲς λεπτομέρειες. Γιὰ τὸ ἀληθοῦς τὴν ἐπιστήμη καὶ τὴ φιλοσοφία.

Σελ. 30 - 31. Ἡ τέχνη μπορεῖ νὰ κατεβῆ ἀκόμα πρὸ χαμηλὰ καὶ νὰ εἰκονίσει τὸ διεστραμμένον, τὸ ἀσχημικόν, τὸ γελοῖον. Ἡ κωμῳδία, ἡ σατίρα (sic), ὁ ἐξπρεσιονισμός, ὁ φουτουρισμός, ὁ κυβισμός ἔχουν τὴν προτίμησιν νὰ μῖς παρουσιάσουν ἕναν κόσμον κατώτερον ἀπ' τὴν πραγματικότητα, καίτι πρὸ πτέρεται χαμηλότερον ἀκόμη ἀπὸ τὸν αἰσθητὸν κόσμον.

Σελ. 31. Ἡ τέχνη εἶναι καίτι ἱερόν, ἀπ' τὰ ἱερότερα πρὸ ἔχομεν. Ἡ αἰσθητικὴ συγκίνησις εἶναι λειτουργία τοῦ ὁλόκληρου, τοῦ ὑπερ-ατομικοῦ μας εἶναι. Ἐμῶν τὴ ζωικὴ ὅσο καὶ τὴν πνευματικὴν μας φύσιν, ἐνῶ ἡ ἐπιστήμη, ἡ φιλοσοφία, ἡ ἀσπληρὴ ἔρευνα τῆς ἀλήθειας γίνεται μ' ἕνα κομμάτι τοῦ εἶναι μας, μὲ τὸ λογικόν, μὲ τὸ αὐτοσυνείδητο πνεῦμα πρὸ λείπει στὰ ζῶα. Γι' αὐτὸ ὁ Schiller θεωρολογῶντες πρὸς ὁ ποιητῆς μονάξις εἶναι ὁ ἀληθινός, ἐμεῖς δὲ λέγαμε, ὁ δλίκερος ἀνθρώπος. Στὴν τέχνη ὅλες οἱ φυσικὰς δυνάμεις νοήσις, συναισθησις, βούλησις, δέονται καὶ κίνουον ἕνα.

Σελ. 31 . . . Τῆς λείπει ὅπως ἕνα γνώρισμα πρὸ κάνει τὴν αἰσθησις

charakter, der dem faustischen Wissensdurst wie dem Hunger nach Gott anhaftet . . . Unser Wohlgefallen an ihr ist «interessellos» (Kant), unser Erkennen schmerz- und willenlos (Schopenhauer). Wir «spielen» (Schiller) . . .

Seite 70 . . . Philosophie erlöst nicht, sie macht uns nicht seliger und leichter. Ihr Auge ist ernst und bohrend. Den «lieblichen Betrug» duldet sie nicht, sie will Wahrheit. Mit grausamer Hand zerreisst sie allen Schleier und zeigt uns die Welt, wie sie ist.

δυὸ ἄλλες καὶ τοὺς δίνει τὸ βάρος, δηλαδή τὸ γνώρισμα τοῦ σοβαροῦ. Ἔχει κάτι παιχνιδιάρικο πάντα ἢ τέχνη . . . Εἶναι ξένη ἀπὸ συμφέρο εἴτε ἰδιοτέλεια, κάτι ἀπονο κι' ἄθελο, ἀνήκει στὴ σφραῖρα τοῦ παιχνιδιοῦ . . .

Σελ. 32. Κύριό της ἔργο (τῆς φιλοσοφίας) δὲν εἶναι νὰ ἀπολυτρώσει, ὅπως ἡ θρησκεία, οὔτε νὰ μαλακώσει . . . τὸν πόνο καὶ νὰ ξελαφρύνει τὸ βάρος τῆς ζωῆς . . . ἢ ματιὰ της εἶναι καρφωμένη στὴ γῆ, σοβαρὴ, διαπεραστικὴ. Δὲ θέλει νὰ μᾶς ξεγελάσει, παρὰ νὰ δώσει ὀριστικὲς λύσεις . . . Μὲ σκληρὸ χέρι ξεσκίζει τὸν πέπλο καὶ γκρεμίζει μυθικὰ παλάτια.

Ἄλλὰ τὸ κακὸ δὲν τελειώνει ἐδῶ καὶ στὸ ἐρχόμενο τεῦχος θᾶχουμε κι' ἄλλα νὰ ποῦμε.